

Een Duivense kleermaker in Twello

Marcel Pelgrom en Carla Nijsen

*In ons familiearchief zit een beetje spookachtige foto van een huis.
Dat was het huis van oom Jan Nijsen en tante Barta in Twello.*

Afb. 1. Het huis van Jan Nijsen en Barta Staarink, bouwjaar 1926.

Johannes Christianus Nijsen (*Duiven 10 januari 1856, †Voorst-Twello 16 januari 1944) wordt als vierde kind in het gezin van onze overgrootouders Nijsen-Beekman in Duiven geboren.

Jan Nijsen is de derde zoon en dus militieplichtig. Hij vervult zijn eerste oefening bij het 7^e regiment infanterie van mei 1876 tot mei 1877 en komt dan terug naar Duiven met groot verlof.

Met de dood van zijn vader Arnoldus Nijsen in 1879 verschijnt de naam van Jan

voor het eerst in een akte. In de memorie van successie wordt Jan omschreven als kleermaker in Duiven net als zijn vader en oudste broer Willem. In de jaren voor de dood van hun vader zijn al vier Nijsenkinderen uit het ouderlijk huis vertrokken: Catharina is dienstbode in Dordrecht, Eduard is onderwijzer in Hilversum, Wilhelmina werkt in een winkel in Velp en Elisabeth helpt haar tante in Doetinchem. De zoons Willem (29 jaar) en Jan (23 jaar) moeten daarom vanaf 1879 als kleerma-

kers de kost verdienen voor hun moeder en de overige vier kinderen, waaronder de zevenjarige Frans (onze grootvader, hij werd later ook kleermaker). Bovendien laat vader Arnoldus een schuld na van ongeveer 3000 gulden. Dat correspondeert met 8 tot 10 jaarsalarissen van een arbeider.

Afb. 2. Op een familiefoto uit 1922 staat deze persoon, waarschijnlijk Jan Nijsen, 66 jaar oud.

Jan wordt een gerespecteerde jongeman, want de koning benoemt hem in 1886 tot 1^e luitenant-adjudant van de schutterij in zijn dorp Duiven. De naam “schutterij” is misleidend want het gaat hierbij om mobilisabele legereenheden, die het staande leger moeten versterken bij crises en eventueel kunnen optreden als ordehandhavers.

In februari 1898 vertrekt Jan naar Velp waar hij zelfstandig een kleermakerij begint aan de Oranjestraat. Uit de erfenisverdeling van hun vader in datzelfde jaar blijkt dat de schuld is afbetaald. Willem, Frans en Johanna Theodora blijven met hun moeder in het ouderlijk huis aan de Woerdstraat

in Duiven. De andere kinderen krijgen elk ongeveer 150 gulden. Jan is 42 jaar en vrijgezel.

Barta Grada Staarink (*Doesburg 20 juli 1859, †Voorst-Twello 18 juli 1931) is geboren als jongste in een gezin met 12 kinderen. Haar moeder sterft als ze 12 jaar oud is. Haar vader en broers zijn blauwververs, ook wel blauwzieders genoemd. Het was in de 19^e/begin 20^e eeuw gebruikelijk donkere kleding te dragen en in een rouwperiode was zwarte kleding zelfs verplicht¹.

Rouwperiodes varieerden van een jaar en 6 weken voor een echtgenoot of kinderen tot zes weken voor neven en nichten. Zoveel nieuwe zwarte kleding konden de meeste mensen niet betalen en daarom werden bestaande kleren door blauwververs met indigo vrijwel zwart geverfd. Het verven vereiste veel vaardigheid: eerst moest de grondstof (bladeren van de tropische plant *Indigofera tinctoria*) gefermenteerd worden en na een paar stappen liet men het gewonnen gele(!) poeder in de kleren trekken, die vervolgens op maandagen te drogen werden gehangen. De gele kleurstof oxideert daarbij tot diepblauw indigo en hecht zich aan de vezels. De term “blauwe maandag” wijst volgens taalkundigen op de dag waarop blauwververs niets te doen hadden. Nadat Adolph Bayer² kunstmatige indigo had uitgevonden verdween overal de biologische blauwververij. In 1890 sloot de broer van Barta de blauwververij van Staarink in Doesburg.

¹ Zie bijvoorbeeld Groskamp-ten Have, “Hoe hoort het?”, 1940 op <http://www.dbnl.org>

² Friederich Beyer richtte het farmaceutische bedrijf Bayer op nadat hij zijn achternaam veranderd had omdat er een bedrieger met dezelfde naam rondliep. Adolph Bayer won in 1905 de Nobelprijs.

Afb. 3. Magazijn Willem III waar Barta gewerkt heeft, bestaat nog steeds, foto: streetview

Barta vertrekt in het jaar waarin haar vader overlijdt (1884) naar Arnhem en gaat vervolgens naar Leeuwarden. In september 1887 werkt zij als winkeljuffrouw in Amsterdam in het magazijn "Willem III". Dit kledingbedrijf op de Haarlemmerstraat heeft een uitstekende reputatie in de hoofdstad.

Veel Amsterdamse winkeliers komen oorspronkelijk uit Duitsland en nemen graag keurige katholieke jongedames in dienst, bij voorkeur uit de Nederlands-Duitse grensstreek. Die winkeljuffrouwen wonen dan samen boven de winkel in betrekkelijk kleine kamers. Barta krijgt zo een adequate opleiding in de manufacturenverkoop, die later goed van pas komt in Twello.

In dezelfde periode (1884-1890) werkt ook Elisabeth Nijsen, Barta's latere schoonzuster, als winkeljuffrouw in de kledingzaak van Hofhuis aan de Nieuwendijk een paar honderd meter verderop. Zagen de jongedames elkaar en kwam Jan dan wel eens ter sprake? Of heeft Jan Nijsen Barta leren kennen via de contacten die zijn kleermakerij had met de ververij? Of liep het eerste contact via de kerk, ook niet ongebruikelijk in die tijd?

We hebben geen aanwijzing, echter op 5 april 1899 komt Barta uit Amsterdam

rechtstreeks naar het huis van Jan Nijsen in Velp.

Op 3 mei 1899 trouwen Jan en Barta in Rheden waarbij alleen familie van Jan Nijsen als getuige optreedt. Van Barta's familie leven nog twee broers en twee ongehuwde zusters, waarvan een in het klooster is getreden.

Het echtpaar Nijsen-Staarink heeft drie jaar in Velp gewoond, waar toen ook Jan's zuster (Van de Zande-Nijsen) en haar echtgenoot een kruidenierswinkel dreven.

In 1902 krijgt Jan de gelegenheid om de manufacturenwinkel van H.W. Huisman in Twello over te nemen. De echtelieden

Afb. 4. Dit soort krantenadvertenties kun je vaak vinden in de kranten uit die tijd. (Nieuws van de Dag 15 maart 1901, Bron: Delpher Koninklijke Bibliotheek)

stellen in oktober 1901 bij de notaris in Velp hun testament op ten gunste van de langstlevende partij en zij openen de winkel in april 1902.

De winkel is gevestigd in het oudste pand van Twello: de Groene Klok. In de 18e eeuw was dit huis een bierbrouwerij, maar het wordt daarna herhaaldelijk verbouwd, uiteindelijk tot een dubbel winkelpand³.

De rijke, kinderloze koopman Huisman is door ziekte gedwongen zijn winkel te verkopen en overlijdt op 64-jarige leeftijd in februari 1903. Zijn vrouw erft zo'n 156.000 gulden (dat is zeker 5 tot 10 miljoen euro in 2015). Uit zijn successieaangifte kunnen we een paar dingen opmaken: Jan en Barta hebben eerst alleen de winkelgoederen, kruidenierswaren en manufacturen (zoals lakens, dekens, stoffen, garens) gekocht voor bijna 7500 gulden. Zij hebben daarvan 2000 gulden betaald en de rest vormt een renteloze schuld bij de weduwe Huisman. Voorts betalen ze 640 gulden per jaar voor de winkelhuur. Bovendien blijkt uit de lijst van vorderingen dat de Twellonaren niet zulke goede betalers zijn. De weduwe Huisman heeft van hen nog 10.000 gulden tegoed, maar "wegens betwisting, verja-

ring en insolventie der debiteuren" wordt slechts 20% inbaar geacht.

Op 10 juni 1904 koopt Jan het winkelhuis met schuur, tuin en erf aan de Dorpsstraat te Twello voor 7500 gulden van de weduwe Huisman. In september van dat jaar krijgen Jan en Barta een dochter: Agnes Josephina. Het kind sterft echter na twee dagen. Er zullen geen verdere kinderen volgen.

Naast stoffen, garens en dergelijke verkochten Jan en Barta ook kruidenierswaren. Hun opvolgers (familie G.J. Oude Reimerink) hebben de handel in kruidenierswaren later afgestoten.

In de weinige beschrijvingen van de winkel wordt gesproken van de "winkel van de familie Nijsen". Vermoedelijk heeft Barta stevig meegewerkt in de zaak en is zij de vrouw voor de winkel op de foto uit 1911. In Twello neemt Jan personeel in dienst: winkelmeisjes, zowel katholiek als hervormd, aangezien Twello een kerkelijk verdeeld dorp is en hij de klandizie van beide kanten waardeert.

³Zie het blad Kroniek van de Oudheidkundige Vereniging Voorst, Kroniek editie 33-4, p11.

Afb. 5 en 6. Het winkelpand in Twello van twee kanten: Links een foto uit 1911 (bron: OKV Voorst). Rechts de situatie rond 1970 (bron: OKV-archieff). In het pand zaten in 1911 twee winkels: vooraan een manufacturenzaak en met het rode dak een meubelzaak, waarvan later de gevel recht wordt getrokken met de voorste winkel, zie foto uit 1970. Het woonhuis van Jan en Barta begint op de rechterfoto bij de paaltjes, links onder.

Afb. 7. Advertentie in *De Tijd* 3 september 1902. (Bron: Delpher Koninklijke bibliotheek)

Jan heeft ook reizigers in dienst om zo een schare klanten op het platteland te kunnen bedienen. Met de manufacturenhandel in een koets met paard bestreek hij ruwweg de dorpen langs de IJssel van Hattem bij Zwolle in het noorden tot Lathum bij Arnhem in het zuiden.

Financieel gaat het uitstekend.

Jan en Barta bouwen op de overblijvende grond een woonhuis, zoals u op de eerste foto ziet. De begane grond van het huis telt twee woonkamers en een slaapkamer van elk ongeveer 20 m², verder een ruime keuken met bijkeuken en schuur.

Het sanitair is beperkt tot een toilet, men

Zoals zijn nicht An Nijsen in het familieboek opmerkt, is Jan een goede zakenman. Hij adverteert slechts zelden in de kranten. In het Deventer Dagblad vinden we hem een keer genoemd in een advertentie voor Zebra naaigarens, verder is er een advertentie in het adresboek van Twello. Blijkbaar is meer adverteren niet nodig.

Rond 1925 nadert Jan zijn zeventigste verjaardag en besluit hij de 3860 m² grond waarop zijn winkel met woongedeelte staat, te splitsen: de winkel wordt verkocht aan manufacturenhandel G.J. Oude Reimerink uit Tubbergen voor 12.000 gulden. De koopsom wordt deels betaald en vormt deels een hypothecaire lening, waarop jaarlijks rente (4.75%) en aflossing (500 gulden) betaald wordt. Zo zag 90 jaar geleden een pensioen er uit.

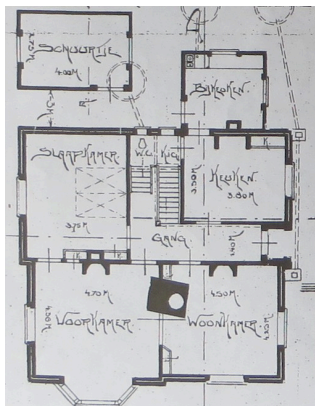

Afb. 8 Herinnering aan eerste steenlegging op 8 februari 1926

links:

Afb. 9. De grootouders van Ben Oude Reimerink voor het pand Dorpsstraat 20

waste zich aan een wastafel. De verkoopakte kent een bijzonder beding: mocht het nieuwe woonhuis op de overdrachtsdatum van het winkelpand 1 mei 1926 niet klaar zijn dan wonen beide families enkele weken samen in het woongedeelte van de winkel. Deze voorziene vertraging blijkt uiteindelijk twee maanden te bedragen.

Afb. 10
Plattegrond van het woonhuis van afb. 1 en 9. De Dorpsstraat loopt horizontaal onder deze tekening. Met dank aan Ben Oude Reimerink.

Jan en Barta kunnen goed overweg met de burens Oude Reimerink. De jongste dochter (*Twello 1930) herinnert zich hoe Jan voor de kinderen appels en peren van de bomen in de tuin schildde. Jan had in zijn latere jaren een druipneus, wat de kinderen fascineerde. Op zondagen namen Jan en Barta de bus en bezochten familie, in het bijzonder twee zussen. Vermoedelijk Elisabeth en Rieka in Doetinchem. De families en hun personeel zagen elkaar dagelijks, en later hielpen de Oude Reimerinks Jan Nijsen in zijn laatste jaren.

Barta sterft in 1931 als laatste van het gezin Staarink.

Jan slijt zijn laatste jaren in zijn mooie huis. In 1941 verkoopt hij dat huis aan zijn opvolger in de winkel: G.J. Oude Reimerink. De verkoopakte toont de vertrouwens-

Afb. 11. Het huis in 2015, nu bewoond door de familie Oude Reimerink.

band tussen beiden, want de verkoop en de betaling zullen pas effectief worden 3 maanden na de dood van Jan.

Jan wordt 88 jaar oud en sterft in januari 1944. Bij de verkoopakte van zijn woonhuis van april 1944 zit een briefje. Jan Nijsen heeft zijn zus Rieka, die een kledingzaak in Doetinchem had, als executie-testamentaire aangewezen en zij incasseert namens de familie Nijsen de koopsom. Rieka zorgde er waarschijnlijk voor dat de foto van het huis (afb.1) bewaard bleef.

Dit artikel kwam tot stand met de gewaardeerde hulp van Ben Oude Reimerink.

Bronnen:

C.F.M. Nijsen, "familie Nijsen 1796-2003", uitgave in eigen beheer.

Delpher online krantenarchief van de Koninklijke Bibliotheek.

Oudheidkundige Kring Voorst: Kroniek jg. 23-2 pag. 7 en jg. 33-4, pag. 11.

Gelders Archief: bevolkingsregisters, burgerlijke stand, notarieel archief.

Petersen en Zondervan: "Oude ambachten en bedrijven achter Rijn en IJssel", 1972, met dank aan Vincent Pelgrom.